

nek feldolgozása, tanítható formába öntése és a pedagógiai képzésbe való szerves elhelyezése még megoldásra vár. Eddig a belga képzők tettek e téren kísérletet. A tanítóképzői tanárság fontos feladata ezen kívül a tanítóság továbbképzésének irányítása s a pedagógia ápolásának s fejlesztésének a tanítóság körében való szervezése. Még számtalan, a pedagógiai tárgyak reformjával kapcsolatos kérdést lehetne felvetni. Ezúttal azonban csak rá akartunk mutatni arra, hogy ez is oly kérdés, mellyel a tanítóképzői tanárságnak behatóan foglalkoznia kell.

Ez vázlatos képe annak a sokoldalú munkatervnek, melyet a tanítóképzői tanárság maga elé tűzött. Ha dolgozott a múltban, még sokkalta jobban ki kell fejtenie erejét a jövőben, ha a kitűzött kérdéseket megoldani, újakkal szaporítani akarja. *Molnár Oszkár.*

3. A polgári fiúiskola problémája. A polgári fiúiskola három évtizede problémája közoktatásunknak. Akkor kezdett már azzá lenni, amidőn az 1879. (III. és maig utolsó) tantervvel, s az 1883. minősítési törvénnyel sikeresen elintézettnek hitték a jövőjét.

1895 körül már ismerte a kormány ezt a problémát. 1894. maga Wlassics miniszter jelentette ki, hogy a polg. fiúiskola helyzete tűrhetetlen. S mégis elmulasztották a polgáriskolából kifejlődött, azokkal szerves kapcsolatban állt kereskedelmi iskolák elválasztásának és a polgáriskolák tervét a polgáriskola problémájának megoldásával összekötni. E mulasztás a polgáriskola kérdését szövevényesebbé tette és ez ma, 2 évtizedes tárgyalás, tanulmányozás, sok oldalról történt hozzászólás után valóságban még mindig ott és úgy áll, mint 1894-ben. De a léfolyt 2 évtized vitája még sem volt meddő. Két fontos eredményt elért. Egyik az, hogy a problema fontosságát, sürgős megoldásának szükségességét ma már nemcsak a polgári fiúiskola tanárai hirdetik, hanem elismeri a kormány, a különböző tanügyi körök, a sajtó és a társadalom némely tekintélyes rétegei is. A másik eredmény pedig az, hogy a kérdés megoldásának sarkalatos elve, sőt nagy vonásokban a részletei is tisztázottnak tekinthetők.

A probléma a következő feladatokat foglalja magában: 1. meg kell határozni, hogy mely kulturális szükséglet kielégítése vár a polgári fiúiskolára és mily tanulmányi rendszerrel lehet ezt a szükségletet kielégíteni; 2. ennek alapján ki kell jelölni azt a helyet, amely közoktatási szervezetünkben őt megilleti és tisztázni kell a különböző iskolákhoz való viszonyát; 3. meg kell állapítani számára azt a szervezetet, amely feladatánál, tanulmányi rendszerénél és helyzeténél fogva a legmegfelelőbb; 4. ezek szerint kell rendezni a tanárképzés dolgát; 5. dönteni kell abban, hogy feladatánál, tanulmányi

rendszerénél, helyzeténél és tanárai képzésénél fogva mely jogosítványok illetik meg.

A súlypont abban a kérdésben van: mely kulturális szükséglet kielégítése vár erre az iskolára. Ennek a kérdésnek a megfejtése adja meg a kulcsot a többiekéhez. De ezzel a kérdéssel a polgári fiúiskola dolga olyan magaslatra emelkedik, ahol teljesen eltűnnek az iskolafajok szűkebb, izolált érdekei. Ezen a magaslaton nem az a kérdés, hogy mi a polgáriskolai, elemi-, közép- vagy felsőkereskedelmi iskolai tanítóság érdeke, hanem hogy mit mutat egész iskolaügyi berendezésünk ama követelmények szempontjából, amiket jelenlegi kulturális, szociális politikai és közgazdasági életünk az oktatással és neveléssel szemben támaszt.

Az eddigi, hosszú tollharc és tanulmányozás lényegében ennek a sarkalatos kérdésnek a helyes megfejtését kereste. Ma már ez a kérdés tisztán áll. Az Orsz. Polgáriskolai Egyesület, az Orsz. Közoktatási Tanács (1898., 1909.) javaslatai, a sajtó, a tanügyi körök nézete, Nagykikinda város (1909.), Torontál vármegye közgyűlése (1913.), a IX. Orsz. Gazdakongresszus (1911.), az Orsz. Gazdasági Egyesület határozata (1912.), továbbá a Magyar Elektrotechnikai Egyesület, Orsz. Iparegyesület, Magyar Mérnök- és Építész-Egylet, Magyar Gyár-iparosok Orsz. Szövetsége, a székesfővárosi szociálpedagógiai ügyosztály s az Orsz. Középiszkolai Tanáregyesület képviselőiből alakult tanácskormány (1913.) egyező szellemmel állapította meg, hogy az a kulturális szükséglet, amelyet Csengeri kifejezett, amelyre az 1868. polgáriskolai tanterv utalt, ma is fennáll s kielégítése ma is egy külön iskolafajnak és pedig a polgári fiúiskolának a legegényibb feladata. A polgári fiúiskola rendeltetése tehát, hogy a középosztályból ugyanoda, a középosztály közgazdasági, gyakorlati, produktív működési körébe és nem tudományos továbbképzésre törekvő tanuló elemet gyakorlati irányban az általános nemzeti műveltség magasabb színvonalára tömegesen emelje, közgazdasági, praktikus szellemben gyakorlati ill. produktív tevékenységre irányítsa és előkészítse. Ebben az értelemben a polgáriskola közoktatási szervezetünkben hézagot pótol. Nevezetes, hogy a felsoroltak közül egyik tényező sem a szoros értelemben vett *szakképzést* tekintette a polg. fiúiskola feladatául.

A feladat ilyen megállapításával együtt a tanulmányi rendszer főbb elvei is tisztázódtak. E tekintetben felismerhető hatásúak 1. Kerschenteiner, Pabst és Seidel (a munkaiskola, az állampolgári és praktikus nevelés és oktatás gondolata), 2. gazdatársadmunk és az említett értekezlet praktikus kívánságai. Így a polgáriskola tanulmányi rendszere egyrészt a hazai viszonyokba, másrészt egy modern pedagógiai áramlatba igyekszik behelyezkedni. Főbb elvei: az általános képzést

szolgáló tanulmányok közgazdasági, gyakorlati vonatkozásai kiemelendők; a természettudományok nagyobb figyelemben részesüljenek; a köz- és magánjog, a könyvviteltan, egészségktan és közgazdaságtan is felölelendő; a vidék szükségletéhez alkalmazkodva a gazdaság- és földmérés tan, illetőleg ipartan (technológia, elektrotechnika) és ipari rajz fontosabb elemei is tanítandók, végre elsősorban általános értékű nevelő hatásánál, másodsorban praktikus hasznánál fogva a gazdaságtannal és ipartannal kapcsolatban a kézimunka gyakorlása (mint gazdasági és műhelyi gyakorlat) is szükséges. Ugyanekkor abban is megállapodtak, hogy ezt a feladatot ez elemi iskola IV. osztálya fölé szervezendő, tantervileg két részre tagozódó 7 évfolyammal valósíthatja meg a polgáriskola, és hogy két típusa legyen: az egyik mezőgazdasági, a másik technikai irányú.

Elintézetlen azonban a részletes tanterv dolga. Nincs eldöntve még 1. hogy tekintve a polgáriskola elüti rendeltetését, fenntartható-e a középiskolával az osztályonkénti viszonyosság s ha nem, a pályaválasztásnak így előálló nehézségeit miként lehetne könnyíteni; 2. milyen óraarány és az anyagnak milyen kiválasztása legcélszerűbb a gazdaság- illetőleg az ipartanból és a kézimunkából, hogy a túlterhelés ne álljon elő, de az iskola kellően szolgálni tudja a középszintű praktikus irányú szellemi igényeit anélkül, hogy szakiskolává váljék. Az Orosházán és Békéscsabán megindult kísérletek a mezőgazdasági irányú 7 osztályos polgáriskola kiépítése dolgában ezeket a kérdéseket igyekeznek megfejtetni.

A rendeltetésnek és a tanulmányi rendszernek illetően megállapítása a polgáriskola helyzetét is tisztázta. Nem népoktatási intézmény, nem szakiskola, de nem is középiskola a középiskolának az 1883. XXX. t. c.-ben foglalt értelmezése szerint. Egészen különálló típus, amelynek dolgai ennél fogva külön *polgáriskolai törvény* keretében intézendők el véglegesen. Közgazdasági középfokú iskolának nevezhetnők. De semmi okunk nincs, hogy a *polgáriskola* nevet elvessük, Ez az elnevezés rámutat rendeltetésére és tanulmányi rendszerének szellemére. A művelt polgárok gyakorlati iskolája. Az elemi iskolából közvetlenül veszi a tanulókat és azokat mindkét tagozaton vagy közvetlenül a gyakorlati életre, vagy a szakiskolákba készíti elő. Az alsó tagozaton némi viszonyosságot tart fenn a középiskolával, felső tagozatán teljesen önálló.

Mindebből a szervezetre nézve következő megállapítások folynak: 1. céljának és tanulmányi rendszerének egysége következtében egységesnek kell lennie, a kettős tagozat csak tantervi tagozódást jelenthet, egységes igazgatást, tanártestületet, felügyeletet feltételez; alsó tagozat, azaz nem teljes polgáriskola külön is állítható fel, felső

tagozat azonban csak alsó tagozattal együtt; 2. különleges helyzete, rendeltetése megkívánja, hogy külön szervezendő polgáriskolai felügyelőségek alá helyezték és összes ügyeinek egyöntetű intézésére a miniszterium kebelében külön polgáriskolai alosztály felállítása kívánatos.

A tanárképzés dolga még elintézetlen kérdés. Az iskola sajátos rendeltetése és tanulmányi rendszerének különleges szelleme következtében speciális tanárképzésre van szükség. Nem egyesíthető sem a felsőkereskedelmi, sem a középiskolai tanárképzéssel. Ép ily természetes és logikus az a kívánság is, hogy a polgáriskolai tanárképzés egységes legyen, hogy a képesítés jogát egységesen egy országos állami vizsgáló bizottság gyakorolja s végre, hogy a polgáriskolai tanárképző az iskola rendeltetésének, tanulmányi rendszerének és helyzetének megfelelően főiskolai ranggal és szervezettel birjon.

A tanárképzésre nézve az Orsz. Közoktatási Tanács 1898., az Orsz. Polgáriskolai Egyesület 1898. és 1909. évi javaslataiban eltérések vannak. Az Orsz. K. Tanács szerint az alsó és felső tagozat tanárainak képzése közt fokozati különbség volna, az Orsz. P. E. 1898-ban és 1909-ben is egységes tanárképzést kívánt, de 1898-ban az elméleti kiképzést az egyetemre kívánta helyezni és csak a gyakorlati kiképzésre kívánt külön tanárképzést, míg az 1909. évi javaslatban minden elválasztás nélkül külön tanárképzőt óhajt; az 1913. évi közgyűlés élénk vita után az 1898. javaslat szelleméhez ragaszkodó határozatot hozott. Eszerint az elméleti kiképzés megoszlanék az egyetem és a tanárképző közt, a gyakorlati kiképzés a mai, de 4 évre felemelendő, főiskolai ranggal és szervezettel ellátandó tanárképzőn történék, a képesítés csakis az Orsz. Polgáriskolai Tanárvizsgáló Bizottság joga lenne. Az utolsó szó még nem hangzott el, de a kérdés az egész polgáriskolai tanárságot állandóan foglalkoztatja.

Elintézendő kérdés még az is, hogy az ekként újra szervezett, jobban mondva a mai viszonyok figyelembevételével rekonstruált polgáriskolának minő jogosítványok biztosítandók.

Az Orsz. Közoktatási Tanács és az Orsz. Polgáriskolai Egyesület 1898. javaslatai részletesen felsorolták a 7 osztályos polgáriskola jogosítványait. A miniszterium tudvalevően e két javaslat alapján tervezetet készített a reformált polgáriskolára és ezt megküldte a hadügyi, pénzügyi, belügyi, földmivelésügyi és kereskedelemügyi miniszteriumnak, hogy a kvalifikációról nyilatkozzanak. Az eredményről hiteles közlés nincs. De mivel az akkor nagy hévvel megindult reformmunkálat ettől az időtől kezdve holt pontra jutott, a valóságnak megfelelőnek vehetjük azt a híresztelést, hogy az önkéntességi jogot is, meg a kért polgári jogosítványokat is megtagadták a 7 osz-

tályos polgáriskolától. Akkortájt némely körökben gyakran emlegették, hogy a 7 osztályos polgáriskola «hivatalnok képző» (!) iskola akar lenni és ezen a címen ellenszenvvel tárgyalták a jogosítványok dolgát. Nem kell hivatalnok képző iskola, ennél fogva a 7 osztályos polgáriskolának jogosítvány nem adható! Ez volt a jelszó. Ennek a jelszónak, a «hivatalnok képző» iskola elnevezésnek tarthatatlanságát, a jelzett felfogásnak jogtalan és kultúraellenes jellegét épen a M. P. hasábjain mutatta ki dr. Kovács János («A polgáriskola szükségessége»). Az ő fejtegetésével elintézettnek tekinthetjük azt a kérdést, hogy adhatók-e katonai és polgári jogosítványok a 7 osztályos polgáriskolának. Ennek a kérdésnek megfejtésében feltétlenül helyes az az elv, amelyet e folyóirat X. Y. cikkírója (1906. évf.) így fogalmazott meg: «Minden jogosítás jogszerű tartozéka azon tanulmányoknak, amelyek a jogosítás szükségleteit kielégítik». A jogosítások nem privilegiumok. Ezeknek osztogatásában se rokon-, se ellenszenv, sem pedig *ad hoc* kitalált jelszavak és elvek nem irányadók, hanem tisztán az, hogy a kérdéses iskolafaj milyen és mekkora foku tudást és képességet tud a végző tanulóiban biztosítani. Erre nézve pedig a tanulmányi rendszer, a tanárképzés és a felügyelet összevetése alapján kapunk felvilágosítást. Ilyen felfogással újra napirendre tűzendő nem az, hogy adhatók-e jogosítványok, hanem hogy tanulmányi rendszerénél, tanárképzésénél fogva mely jogosítványok illetik meg a teljes polgári fiúiskolát. A megfelelő jogosítványok megadását egyébként nemcsak a jogszerűség követeli, hanem a célszerűség is. Csakis megfelelő jogosítványokkal ellátva lesz képes a polgáriskola a közép- és a kereskedelmi iskolákból a nem oda való elemeket elvonni, enyhíteni azok zsufoltságán és ezzel könnyebbé tenni azoknak az iskolafajoknak, hogy saját különleges céljuk (a tudományos továbbképzésre előkészítés, illetőleg szakoktatás) érdekében behatóbban munkálkodjanak.

Győri Vilmos.

4. A felsőbb leányiskola megoldatlan kérdései.

1. Mikor a felsőbb leányiskola 1875 körül miniszteri rendelet útján megalakult, a közvélemény örömmel üdvözölte Molnár Aladár ideális szempontú alkotását, mert megelégedett azzal, hogy leányai számára általános műveltséget adó leányiskolát kapott. Ezt a leányiskolát azonban a társadalmi viszonyok fejlődése, nagyfokú változása következtében át kellett alakítani. A gyakorlati élet hatása elől nem zárkozhatott el, kénytelen volt időnként a követelt változtatásokat végrehajtani. Hét ízben történt ez. Az idő folyt tovább, a középosztály s az egész ország helyzete folyton másképpen alakult. Az élet és a közfelfogás ezekhez simult. Belátták, hogy a nőnek is joga és szüksége